

Eric A. Hanson

Charles Wesley, Isten titkainak szolgája

Ma a világgal közösen emlékezünk meg Charles Wesley születésének háromszázadik évfordulójáról: 300 éve, decemberben született az angliai Epworthben. Bátyja, John híresebb, én mégis úgy vélem, hogy Charles öröksége legalább olyan jelentős, hiszen az elmúlt 270 évben több lélek mozdult meg, erősödött, vigasztalódott, gyógyult s tért meg Charles énekei¹ hatására, mint John prédikációi nyomán. Ő minden idők legtermékenyebb énekszerzője, több mint 6000 himnuszt írt. Az a tény, hogy George Bush² egy wesleyánus himnuszt választott önéletrajza címéül (*A Charge to Keep* — Egy megtartandó megbízás), sokat mond Charles örökségéről, nemcsak azért, mert az elnök ezt a címet adta könyvének, hanem mert számíthatott arra, hogy az emberek meg is értik az utalást.

Eric A. Hanson a seattle-i Pacific University tanára (professor of music). Előadása 2007. október 30-án, az egyetemen, az Első Szabad Metodista Egyház (First Free Methodist Church) kápolnájában hangzott el Charles Wesley, Steward of the Mysteries of God címmel.

A két fivér más személyiség; Charles temperamentumosabb, igazi művészalkat volt, érzékeny, költői fantáziával. Voltaképpen konzervatív: hű a királyhoz s az anglikán egyházhoz, ellenállt minden kísérletnek, amely a metodista mozgalmat el akarta szakítani anglikán gyökereitől, de meg is előzte a korát: romantikus volt, William Blake, Wordsworth és Coleridge előtt.

Mivel Charles Wesley öröksége az énekköltészete, erre kívánok összpontosítani. De először is, mi az a „himnusz”? Ellentétben a közmeggyőződéssel, a himnusz nem dallam, hanem vers, mely éneklésre íródott, metrikus, áhítatra szánt, stílusában irodalmi és minőségében lelki mű.³ A nagy XVII. századi költő, John Milton szerint egyszerűnek, érzékenynek és szenvedélyesnek kell lennie. A wesleyánus himnuszok mindenképp megfelelnek ennek a leírásnak, de hogyan válnak egyben profetikussá is? Hadd mondjak el egy történetet!

Nátán próféta Dávidhoz ment, mondván: „Élt két ember egy városban, egy gazdag és egy szegény. A gazdagnak sok juha és ökre volt, a szegénynek egyetlen báránkjája, mintha a lánya volna; az asztalánál evett és a kebelén aludt. Utazó érkezett a gazdaghoz, de ő nem akart a saját nyájából levágni, inkább elvette a szegény ember bárányát, s azt találta fel.” Dávid haragra gerjedt a gazdag iránt, s azt mondta Nátánnak: „Él az Úr, hogy halálnak halálával hal ez az ember, aki ezt tette irgalom nélkül.” Nátán pedig ezt mondta Dávidnak: „Te vagy az az ember.” (2Sm 12,1-7a) Nátán egyszerűen megmondhatta volna

¹ Az angol szöveg a *hymn* szót használja a fordításban a változatosság kedvéért található „ének” és „himnusz” megfelelőjeként. A „himnusz” itt és a továbbiakban a gyülekezeti ének (és szövege) szokásos angol megjelölése, nem a tulajdonképpeni liturgikus műfaj. (A Szerk.)

² A volt elnök az Egyesült Metodista Egyház (United Methodist Church) tagja. (A Szerk.)

³ Carl F. Price: *What is a Hymn?* Paper VI of the Hymn Society of America, 1937. 8.

Dávidnak, hogy bűnt követett el, paráználkodott Betsabéval és megölette a férjét. Akkor Dávid talán megpróbálta volna igazolni tettét. Ehelyett Nátán egy kitalált történet segítségével, egy metaforával mutatta meg az igazságot, arra kényszerítve ezzel Dávidot, hogy szembesüljön önmagával. Ugyanígy Charles Wesley lelki igazságokat közvetít nekünk olyan költői eszközök segítségével, mint a metafora, allegória, anafora, anadiplosis, aposztrofé, hiperbola, paradoxonok és sok más.

Sokan ismerik John Wesley aldersgate-i megtapasztalását, amikor a szívében „furcsa melegséget” érzett, de csak kevesen tudnak Charles Wesley megtérési tapasztalatáról, amely három nappal korábban történt, mint Johné. Három évvel korábban, nem sokkal felszentelése után Charles elkísérte Johnt és James Oglethorpe kormányzót egy missziós útra Georgiába, hogy a gyarmatosítókat és a bennszülötteket megnyerjék Krisztusnak. Útjuk során viharba kerültek, és Charles komolyan aggódott az életéért. Ezzel szemben egy csapat morva keresztény, akik szintén a fedélzeten voltak, nyugodtan imádkoztak és himnuszokat énekeltek az Úrnak. Amikor Charles visszatért Angliába, beteg és csüggedt volt. Nem sokat sikerült megtérítenie. Istenfélő lelkész volt, hitt a Szentírásban, egyetértett a hitvallásokkal; még egy Szent Klubot is alapított Oxfordban, mégis személyes hitre vágyott, arra a nyugodt bizonyosságra, amelyről a morva testvérek tettek tanúbizonyságot a viharban. 1738. május 21-e volt, pünkösöd napja. Betegágyban feküdt, súlyos mellhártyagyulladásban szenvedett. A morvák kérésére Luthernek a Galata levélhez írt kommentárját tanulmányozta. Mikor a 2. fejezet 20. verséhez ért, megállt: „Krisztussal együtt megfeszítettem. Élek pedig többé nem én, hanem él bennem a Krisztus; amely életet pedig most testben élek, az Isten Fiában való hitben élem, aki szeretett engem és önmagát adta érttem.” Hirtelen szinte fejbe vágta, hogy Krisztus személyesen érte halt meg. Krisztus fénye szinte berobbant az életébe; testben és lélekben egyaránt meggyógyult.

Megtérése után Charles szinte azonnal egy éneket kezdett írni. Nem sokkal ezután testvére, John is találkozott a személyes, szerető Megváltóval. Egy csapat barát kíséretében John Charles otthonába érkezett, és megvallotta személyes hitét. Azt a himnuszt kezdték énekelni, amelyet Charles éppen akkor fejezett be. Úgy hisszük, ez a „Where Shall My Wondering Soul Begin?” volt, amely a megváltás misztériumát taglalja.

A megtérés évében írt „Come, O Thou Traveler Unknown” című ének 14 versszakából általában csak ezt a négyet találjuk az énekeskönyvekben: „Jöjj, te ismeretlen Utazó, / akihez ragaszkodom, de akit nem láthatok; / a társaságom már rég nincs sehol, / egyedül vagyok veled, / veled leszek egész éjjel, / és küzdök, míg a hajnal el nem jön. / Nem kell megmondanom, ki vagyok, / nem kell bajomról, bűneimről beszélnem; / te nevemen szólítottál engem; / nézz kezemre, és olvasd rajta! / De kérdezem hát, ki vagy te? / Mondd meg neved, mond meg azonnal. / Maradj velem, mert gyenge vagyok. / Kétségbeesésem

nagy; / beszélj szívemhez, áldj meg engem, / győzzön meg téged imám. / Beszélj, vagy többé ne mozdulj, / és mondd, ha a neved Szeretet.”

Az utolsó versszakban Wesley egy költői eszközt, az aposztrófét használja: egy élettelen fogalmat szólít meg, mintha egy személy lenne: „Ez a Szeretet, ez a Szeretet! Meghaltál értem! / Hallom suttogásod a szívemben: / A reggel eljön, az árnyak eltűnnek. / Az egész világot átfogó Szeretet vagy; / Kegyelmed sosem fogy el, / Természeted és neved: Szeretet.”

Ez a himnusz nagyon sok szinten profetikus. Közvetett módon beszél, például Krisztust sosem említi, mégis tudjuk, hogy ő az Ismeretlen Utazó. Wesley egyszerűen kijelenthette volna, hogy Isten szeret minket, ehelyett a Szeretetet mint egy személyt szólítja meg, nem tudunk háritani, hogy Krisztus mint a megtestesült Szeretet igazságával erőteljesebben szembesüljünk. Továbbá, a himnusz oda-vissza mozog, három elbeszélő síkon: Mózes első könyvének beszámolója arról, ahogy Jákob küzd Istennel, ami Charles saját, megtéréshez vezető küzdelme Istennel, illetve a mi tapasztalatunk. Másként fogalmazva e három sík között „bahtyini dialógus”⁴ zajlik. Olyan ez, mint egy tánc: amikor mi, megfigyelők részt veszünk ebben a táncban, magunkról szerzünk tapasztalatokat, ugyanúgy, ahogy Dávid is tanult magáról Nátán történetéből. Jákob és Ézsau történetének erőteljes hatása volt Charles-ra — ő is fiatalabb testvér volt. Ez a himnusz az én lelki utazásomra is rávilágít. Csak hajszoltam és hajszoltam Istent, míg végül Ő talált rám. Isaac Watts, a történelem második legnagyobb himnuszírója azt mondta erről a himnusról, hogy legalább annyi ér, mint mindazok a versek, amelyeket ő valaha is szerzett.

Megtérése évében, 1738-ban írta a „Jesus Lover of My Soul” ellentmondásokkal teli énekét is. Az a költői eszköz, mellyel Wesley próféta módon szólal meg, az allegória. A himnusz a Péterről és a viharról szóló evangéliumi történet allegóriája, amely egyben mai felolvasásunk egyik része. John Wesley ki nem állhatta ezt az éneket, szerinte hétköznapi nyelvezete túl tiszteletlen volt. De, hogy igazságosak legyünk, Charles csak az észak-német pietizmusra oly jellemző, a menyasszony metaforáját használó misztikában (Brautmystik) fejezte ki magát, melyet morva barátai közvetítettek felé. William Gladstone angol miniszterelnök is elutasította a verset, hogy az metaforák zagyvaléka. Kebel? Kikötő? Gladstone nem értette meg Péter és a vihar allegóriáját. Az eredeti harmadik versszak, amely sajnos kimaradt énekeskönyvünkéből, világosabbá tesz mindent. Egy költői eszközzel, anaforával kezdődik, ahol az érzelmi hatás kedvéért az egymást követő sorok elején szavak és frázisok ismétlődnek. „Nem válaszolsz hívásomra? Nem fogadod el imámat?” Ezután használja az érzelmi fokozás költői eszközét: „Íme, süllyedek, elbukom. Emelj fel irgalmas kezedd, és míg erőt kapok tőled, remélek, amikor nincs is reményre ok; meghalok, és íme, élek.” Vegyük észre, hogy olyan paradoxonnal fejezi be, amely a keresztény hit középpontjában van. A seattle-i Csendes-óceáni Egyetem köz-

⁴ Vö. Mihail Bahtyin orosz nyelvfilozófus és irodalomtudós (1895–1975) narratíva-elméletével.

kedvelt emeritus professzora, Mendel Miller szokta mondani: több paradoxon már maga a paradicsom! ... Megint csak figyeljük meg az idők és terek közti bahtyini párbeszédet: ez vajon Péter története, vagy Wesley-é? Vagy talán az enyém? Igen.

A harmadik versszak második felében Wesley khiazmust (a b b a) használ: „Igaz és szent a te neved, és én gonosz vagyok, hamis bűnnel teli, te mégis igaz és kegyelmes vagy.” A sorok keresztet formálnak, vagy a görög „khi” betűt, mely Krisztust jelképezi; mi azonban ezt csak tudat alatt érzékeljük.

A bibliai részek parafrázisai mozaikszerű szöveget alkotnak. Mivel parafrázisokról van szó, közvetetten működnek, profetikusan. Nézzük meg a negyedik versszak második felét: „Te vagy az élet forrása”, a 36. zsoltár 9. versének parafrázisa, „hadd igyam szabadon belőled,” (Ap 22,17), „Fakadj fel szívemből”, Nm 21,17, és „támadj fel az örökkévalóságra”. (J 4,14) Láthatjuk, hogy Charles Wesley teljesen elmerült a Szentírásban.

Ugyanebből az évből van az „And Can it Be That I Should Gain?” A meta-kijelentés itt, hogy Isten misztérium, olyan, amelyet az angyalok sem tudnak megfejtteni. Burjánzanak a paradoxonok, mint „a Halhatatlan meghal”. A Filippi levél szellemisége (2. fejezet) eleganciával és kecsesen szövi át a szöveget. A negyedik versszak is profetikusan parafrázisa. (Act 12) Újra felmerül a kérdés: ez Péter története? Wesley története? Az én történetem? Végül az 5. versszak a Róma-levél 8. fejezetének parafrázisa. Wesley általában az utolsó versszakot teszi a legszemélyesebbé, és ennél a himnusznál is így van ez.

Charles Wesley megtérésének első évfordulójára való megemlékezésül írta legismertebb himnuszatát: *O for a Thousand Tongues to Sing*. Az első versszak költői eszköze a hiperbola: nem két nyelv, nem tíz, hanem ezer. Néhány beszámoló szerint Charles ezt az ötletet Peter Böhlertől vette, egy morva prédikátortól, aki hozzájárult Wesley megtéréséhez. Azt mondta: „Ha ezer nyelvem lenne, minddel Istent dicsérem!” Wesley egy erőteljes költői eszközzel él itt, az anadiploszisszal: minden versszak azzal a szóval vagy gondolattal kezdődik, amellyel az előző végződött. Sajnos, az énekeskönyvek szerkesztői gyakran megcserélik a versszakokat, illetve néhányat ki is hagynak. A címadó versszak („Ó, ezer nyelv, mely énekel ...”) a „kegyelem” szóval végződik. A következő versszak úgy kezdődik „Én kegyelmes Uram” és a „név” szóval végződik. A következő versszak úgy kezdődik „Jézus, a név, mely minden félelmet eloszlat” és így tovább. Így épült fel az eredeti himnusz.

Mire volt jó mindez? Csak egy tudományos értekezésnek? Bárcsak látnák ezeknek az énekeknek a gazdagságát, bárcsak engednék, hogy a himnusz írója profetikusan szóljon Önökhöz ... Bárcsak látnák Charles Wesley-t, amint bizonyosságok fellege veszi körül, ahogy a Zsidókhöz írt levél mondja! Bár Wesley himnusza egyetemességükben túlmutatnak téren és időn, ő mégiscsak a XVIII. század gyermeke. Kik lesznek a XXI. század Wesley-jei? Ki vállalja, hogy Isten titkainak sáfára legyen? Az Egyháznak válasz kell.